

TIO ÅR.

Det är nu tio år sedan jag skapade denna hemsida. Jag har lagt ut allt mellan himmel och jord och hoppas att några haft någon behållning av det jag publicerat. Nu är det dags att sätta punkt. Några små saker skickar jag med som avslutning. Hemsidan kommer dock att vara tillgänglig ännu en tid.

Återigen ”jag”

Ur Birgitta Trotzigs bok ”Ett Landskap”

Jag är inte mera jag än den stora förvirrade staden Paris omkring mig är ”Paris”. Allting i mig är utbytbar och byts också i varje ögonblick ut mot något annat – hundratusen och hundratusen tillfälligheter komma ur andra, som har sitt liv ur luften jag delar med andra, föda som jag delar med andra. Ur brödet som är de andras livsuppehållande närvaro i mig – deras blod i mig, deras andedräkt och rörelser, åldrande och död i mig – därur föder min kropp ord: mina drömmar och min mun framsäger dem och inte ett ord är mitt eget.

Medmänniskor, medvarelser, innebyggare i kött och blod i mitt kött och blod! I min ensamhet omkring mig själv, i min tystnad inåt mig själv – inte ett steg tar jag av mig själv eller för mig själv.

I tystnaden fullbordas jag.

Ingenting annat är än den ensamheten: jag, människa, född till världen ur människors kroppar, ensamma skötens plågor – jag inför ditt ansikte.

I min ensamhet inför dig – den utsägliga nakenheten i mig – är alla närvarande och levande och väntande i mig, nakna i min nakenhet.

Rotlöshet

Saul Bellow behandlar i sitt författarskap ofta temat; ”den moderna människans främlingskap”.

Simone Weil talar om faran av rotlöshet och vikten av att slå rot.

Jan Assmann har fört fram tanken om ett ”kulturellt minne” som sträcker sig flera generationer bakåt i tiden.

Emanuel Litvinov skriver i sin roman ”Ett rum i Berlin”: ”Vi kan leva som om historien inte finns, men den tränger sig på.”

Minneslitteraturen försöker av fragment förstå vad som en gång hände och vad som format oss, förstå vem jag är.

Viktor Rydberg skrev i ”Om människans förut-tillvaro”, hur man i forntiden var övertygad om människans förut-tillvaro, preexistens. Inte bara Kristus skulle vara preexistent, utan vi alla.

Samma tanke möter hos den franske teologen Henri de Lubac.

Det är enligt min egen mening inte enbart som Litvinov säger att historien tränger sig på, den är till och med i oss, vi är vår historia. Mitt språk, mina levnadsvanor, min mimik, mina värderingar, hur jag tänker. Inget av allt detta kommer från något fördolt inre. Solipsismen är död. Allt är förmedlat till oss av andra under vår historia. Det gäller alltså att lära känna sig själv genom sin historia och med sin historia menar jag även våra döda anfäders historia.

Inte minst den urbana människan har klippt av länken till sin historia. Från livet på landet under ett tusental år, för de flesta under svåra umbäranden, lever hon nu som främling i staden i relativt stort överflöd. Hon har blivit rotlös. Många känner inte sina far- och morföräldrar, än mindre sina far- och morföräldrars föräldrar. Många känner inte ens den ena eller båda föräldrarna.

Hur skall vi då kunna slå rot som Simone Weil säger. Är det möjligt att förklara rotlösheten och finna en väg tillbaka till vårt "jag", vår historia, så att vi bättre kan förstå varför det är som det är? Kanske. Först genom en tillbakablick på vår preexistens kan vi avgöra i vilken riktning vi skall färdas vidare. Med vår preexistens menar jag alltså att våra anfäder lever vidare i oss och att framtidens människor även de lever i oss. Vårt ansvar är alltså ofattbart stort för det som varit, är och skall komma.

Hur långt bakåt i vår historia skall vi då gå för att söka vår identitet? Egentligen hur långt som helst, men enligt Jan Assmann sträcker sig det "kulturella minnet" cirka tre generationer bakåt. Därefter tunnas det ut om det inte institutionaliseras på något sätt. Andra anser att man bör känna sin historia sex generationer bakåt annars är man identitetslös. För oss svenskar är detta inte något problem. Vi känner vår historia och vi har våra kyrkböcker.

Man kan börja med att se hur folk bodde. Det finns en fin skildring av hur svenskar bodde i mitten av 1800-talet av engelsmannen Llewellyn Lloyd, född 1792 i London, död i Vänersborg 1876. I boken "Svenska allmogens plägeseder" läser vi i kapitlet om hus följande:

"Allmogens hus är ganska stora och bekväma och innehålla vanligen åtminstone två boningsrum, jemte kök, bagarestuga m.m. De äro byggda utaf fyrhuggna stockar, som på längden lägges på varandra, hvarvid mellanstycket drifves till tätning medelst mossa, och i huset inhuggna i hvarandra. Taket göres allmänt av bräder, täckta med torf eller näfver. Tegeltak ser man sällan, åtminstone i de fattigare distrikterna. Stundom äro uthusen, lador, stall och fähus byggda särskildt, men på en del ställen utgöra de tre sidor av en fyrkant, då boningshuset utgör den fjerde sidan. Glasfönster, ofta ganska stora, finner man allmänt. Rummen, eller rättare sagt rummet – ty om vintern åtminstone bebor familjen sällan mer än ett rum – är varmt och bekvämt. Det förra beror hufvudsakligen af att man har spjäll i rökgången. När brasan är nedbrunnen, skjutes spjället och värmen, som då icke kan gå uppåt, strömmar in i rummet der den länge bibehåller sig. I vissa delar av landet brännes torf, men stenkol ser man aldrig användas på landet.

Med läsarens tillåtelse skola vi kasta en blick på husets inre.

Då man kommer in – hvarvid man aldrig förut knackar på dörren – finner man först ett ganska stort rum som tjänar till både spisning, arbete och sängkammare. Här ser man familjens alla medlemmar församlade. Om man är bekant, väntas det att man skall gifva ett handslag åt hvar och en af de närvarande, dock med iakttagande av företräden i afseende på rang och ålder. När det är gjordt, anmodas man stiga fram och sätta sig. Om man då skulle sätta sig vid dörren, blir man, såsom en höflighets sak, nödgad att flytta sig till en mera hederlig plats vid öfre ändan af rummet.

Husgerådet består av ett stort träbord och kanske en stol, en väfstol, en eller flera spinnrockar, lika många träsoffor, som, då trälocket aftages, innehålla ett sängställe, och som då soffan utdrages har rum för tvänne sofvande. Husbondfolkets hviloplats är en riktig säng, ofta i en slags alkov som vanligtvis är försedd med gardiner...

Vanligen har rummet en öppen eldstad, men någon gång en kakelugn. När skymningen inträdt blir hela rummet upplyst af stickor af fet tallved...

Det må anmärkas att jag här talt om den mera välmående allmogens bostäder. De fattigares bostäder äro till största delen sämre.”

Ja torpare, grenadjärer och backstugusittare hade klart sämre bostäder. Inte sällan bestod de av ett rum med eldstad för värme och matlagning, en liten hall och ibland en liten kammare som kunde hyras ut. I den öppna eldstaden stod eller hängde järngrytan i vilken den mesta maten lagades. En låg oinredd vind fanns dessutom där man kunde sova sommartid. Även dessa hus var vanligen timrade med spånklädda tak. Golvet låg om det fanns något direkt på marken för att undvika drag och tillgodogöra sig jordvärmens. Dessa stugor var trånga och enkla bostäder, men väl anpassade till vårt klimat om man hade ved så det räckte och mat. Namn på torp som Kålpinan och Svälta vittnar dock om hårda tider. När järnspisen gjorde sitt intåg gjordes dessa stugor ofta om så att kammaren blev kök.

INDIVIDUALISM OCH LAGA SKIFTE.....

Storskiftet i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet innebar i stort sett enbart att små tegar slogs samman till större brukningsenheter. Byarna förblev intakta.

Bygemenskapen i de gamla svenska byarna skall inte skönmålas. Motsättningarna mellan byamännen var ofta hårda och ibland utmynnade de ut i rent våld. Däremot var byn vanligen enig gentemot utomstående, mot andra byar, mot adelsmän, fogdar och andra statliga ämbetsmän. Det rådde vanligen en mångårig och väl grundad misstro mot överheten. Man utgick från att de hela tiden var ute efter att lägga ytterligare pålagor på bönderna. I Ryssland skildrar Leo Tolstoj denna misstro och i Sverige är det inte minst Vilhelm Moberg som gett liv åt denna uråldriga misstro.

Enskiftet var en helt annan sak än storskiftet. Rutger Maclean kan sägas vara föregångsmannen när det gäller enskiftet. Han genomförde reformen på sitt gods Svaneholm i Skåne 1785 och åren framöver. Bönderna på godset hade tidigare ”betalat” arrendet genom dagsverken på godset. Bönderna hade sina gårdar i byar på godset. Godset var på cirka 7000

tunnland. Maclean sprängde byarna och tilldelade varje gård 40 tunnland och gården förlades mitt i brukningsenheten. Marken var bördig så alla fick i stort sett god åkermark. Hädanefter skulle arrendet betalas i kontanter till godsägarna. De flesta fann sig i nyordningen, men många vägrade och lämnade godset. Från Svaneholm spred sig enskiftesreformen i Skåne och skapade stor oro. Inte minst eftersom bygemenskapen med dess styrka mot utomstående försvann. En enskild bonde var lättare att handskas med än en hel sammanhållen bygemenskap.

I början av 1800-talet blev enskiftet lagligt reglerat. Efter 1809 års finska krig, Gustav den IV Adolfs avsättning och inkallandet av Carl XIV Johan som kronprins blev läget alltmer oroligt i Skåne. Karl XIII som var kung hade ju överlåtit styret av riket till kronprinsen som ville skriva ut soldater. Dels för Napoleonkrigen och dels för det planerade fälttåget mot Norge. Bönderna motsatte sig och 1811 bröt Sveriges sista bondeuppror ut som gällde utskrivningarna, men även skiftesreformen. Bönderna var nog villiga till utskrivningar om det gällde försvaret av det egna landet, men inte till tjänst ute i Europa. Här är inte plats att redogöra för upproret, men det slogs brutalt ned med många döda som följd samt hårda domar. Dödsdomar, många sattes på fästning och i fängelse.

Nästa skiftesreform var Laga skiftet från 1827. Det genomfördes i hela Sverige. Enbart i Dalarna lyckades många stå emot intill vår egen tid. By efter by sprängdes. Gårdarna revs och flyttades ut till de nya ägorna som skulle motsvara den jord som gården haft tidigare. Syftet som än idag framhålls var att öka jordbruksproduktionen för att mätta en ständigt växande befolkning. I slutet av 1800-talet ville man också motverka emigrationen till Amerika.

I Skåne kanske man kan tala om en ökad produktion, men idag är nog de flesta överens om att i övriga landet blev produktionsökningen ytterst marginell. Fanns det då andra bevekelsegrunder? En ligger nära till hands. Att överheten ville få ökad makt över bönderna och deras produktion. För att det skulle vara möjligt ville man splittra bönderna, det vill säga de gamla sammanhållna byarna. Det lyckades man med genom laga skiftet. Sammanhållningen var bruten.

För somliga blev laga skiftet en katastrof. Mina egna anfäder bodde i en sammanhållen by i Stora Åby socken på 1860-talet. Laga skifte beslöts för byn 1864. 1865 var skiftesförhandlingarna klara och undertecknade och rivning och utflyttning av gårdar påbörjades. Husen restes upp på de nya ägorna och källor upptogs. 1866 var ett dåligt år. 1867 och 1868 var svältår. Dödligheten i Stora Åby socken steg med 50 %. Mina anfäder, modern och fadern till fem barn dog vintern 1867-68.

1869 satte emigrationen igång på allvar. Skiftesanhängarna blev än ivrigare att genomföra laga skiftet i allt snabbare takt. Per Jönsson Rösiö, småbrukets apostel, försökte rädda det svenska småbruket, men istället gick utvecklingen mot ett industrialiserat jordbruk (en kort presentation av Per Jönsson Rösiö finns på denna hemsida). Skiftesreformerna enskiftet och laga skiftet hade alltså enligt min mening som ett viktigt syfte att försvaga böndernas makt över sina egna liv på samma sätt som kartläggningen av alla Sveriges gårdar på 1630-talet syftade till att kunna utkräva skatter av bönderna oavsett skörd.

Nästa steg i individualiseringsprocessen var industrialiseringen och urbaniseringen. Personer som Per Jönsson Rösiö, Viktor Rydberg, Karl Erik Forslund och August Strindberg kämpade mot omvandlingen av det svenska samhället som tog fart i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Många emigrerade. De små jordbruken ansågs inte lönsamma utan slogs samman till större enheter och mekaniserades. Många drogs till städernas industrier. Av dem som stannade på landsbygden blev många statare fram till dess att storjordbruken mekaniserats så även statarna hamnade i städerna. I mitten av 1900-talet var processen i stora stycken avslutad även om några få fortfarande kämpade för att behålla sina små jordbruk. De allra flesta män var nu lönearbetare medan kvinnorna vanligen höll samman hemmet och där utförde ett för familjen viktigt egenarbete.

Nästa steg i individualiseringsprocessen var sekulariseringen. Utan att knappast märka det hade folk blivit rotlösa såväl materiellt som andligt.

Nästa steg var det som Ellen Key förutspått redan runt år 1900. Genom att kvinnorna mer och mer blev yrkesverksamma under senare delen av 1900-talet tog staten ansvar för barnen. Inte bara under deras allt längre och längre skolgång utan även under åren före skolstarten.

Pater Peter Hornung SJ var en gång inbjuden till Österrike för att hålla ett föredrag om den svenska familjepolitiken. Han kallade föredraget "Farväl till familjen"! Ingenstans har individualiseringen nått så långt som i Sverige och man försöker visa att detta är en positiv utveckling genom att knyta individualiseringen till individens frihet. Problemet är som jag försökt påvisa att vi är inte individer (odelbara), vi delar alltid våra liv. Frågan är bara hur? Statsmakten har i alla fall gjort allt för att upplösa de traditionella formerna för delat liv. Av maktlystnad och rent ideologiska skäl? Processen har i alla fall pågått i långt mer än 200 år med enastående målmedvetenhet.

Nu finns det stora risker med individualism. De politiska partierna är så små (3 procent av Sveriges befolkning är medlemmar) och de finansieras av staten som kontrolleras av de politiska partierna. Risken består i att ett växande missnöje kan få medborgarna att rösta på vad som helst som protest mot etablerade partier. Det har hänt med förödande konsekvenser och händer idag. Verklighet demokrati hotas av individualismen. Det finns för få, för små och för svaga gemenskaper som kan ifrågasätta statsmaktens agerande. Det har dock funnits rörelser som utmanat statsmakten. Exempelvis den frikyrkliga väckelsen, nykterhetsrörelsen med sin bildningsverksamhet, arbetarrörelsen, folkhögskolorna, bonderörelsen... Ser vi tecken på nutida liknande icke statligt styrda rörelser?

RELIGIONERNA KRIGSORSAK?

Som Lärare hörde jag ofta elever påstå att religionerna är orsak till de flesta krig. Jag svarade med att gå igenom 1900-talets krig för att visa att påståendet åtminstone inte stämmer på 1900-talet och troligen inte i någon större utsträckning under tidigare sekler heller. Istället är det ideologierna som är krigsorsak vare sig det gäller inbördeskrig eller krig mellan stater.

Nationalism
Nationalsocialism
Fascism
Kommunism
Socialism
Liberalism
Kapitalism
Konservatism
Sekularism
Utilitarism
Kolonialism
Imperialism
Individualism

Se där några exempel på ismer som i stor utsträckning står som orsaker till 1900-talets krig.

1900-talets krig

Boerkriget: 1899 – 1902 Ett krig mellan det brittiska imperiet och boerna. Ett imperialistiskt krig.

Rysk-Japanska kriget: 1904 – 1905. Ett krig mellan två imperier.

Balkankrigen: Det första balkankriget 1912 var ett krig mellan Balkanförbundet (Bulgarien, Grekland, Montenegro och Serbien) som angrep det Osmanska riket och drev ut det från Balkan bortsett från enklaven runt Konstantinopel. Visserligen var det kristna stater mot det muslimska Osmanska riket så här hade religionen en viss roll. Främst var det ändå ett befrielsekrig, att göra slut på Osmanska rikets herradöme över Balkans folk. Det andra Balkankriget 1913 gällde tvister om hur de erövrade områdena skulle fördelas.

Första Världskriget: 1914 – 1918. Kriget var en ren stormaktskonflikt.

Ryska inbördeskriget: Mellan kommunister (de röda) och de vita. Visserligen ledde de rödas seger till en katastrof för ryskortodoxa kyrkan och kyrkan hade säkert önskat en seger för de vita, men religionen var knappast en orsak till kriget.

Polsk-ryska kriget: 1919 -1921. Det i Versaillesfreden återupprättade Polen ville återta områden som förlorats vid Polens delning. Sovjetunionen ville återta de områden man förlorat till Polen vid freden. Polen segrade.

Spanska inbördeskriget: 1936 -1939. Ett krig mellan fascistisk nationalism och socialism/kommunism.

Abessinien kriget: 1935 – 1936. Ett kolonialkrig mellan Abessinien och Italien.

Tyska annekteringen av Tjeckien: 1938 – 1939. Efter Münchenöverenskommelsen annekterade Tyskland Sudetenland och därefter hela Tjeckien.

Andra Världskriget: 1939 – 1945. Ingen kan väl påstå att religionerna var orsak till kriget utom möjligen Simone Weil som då hade en egen tolkning av begreppet religion.

Kinesiska inbördeskriget: 1945 – 1949. Krig mellan nationalistarmén och kommunisterna.

Palestinakriget: 1948 – 1949. Första kriget mellan den nyutropade judiska staten Israel och omgivande arabstater. En såväl etnisk och nationalistisk som religiös konflikt.

Koreakriget: 1950 – 1953. Krig mellan det kommunistiska Nordkorea som angrep Sydkorea som dock fick FN-trupp till hjälp (USA-styrkor under FN-flagg eftersom Sovjetunionen bojkottade FN). Senare ingrep Kina på Nordkoreas sida. En konflikt präglad av det kalla krigets motsättningar mellan kommuniststaterna och västmakterna.

Algerietkriget: 1954 -1962. Befrielsekrig som ledde till Algeriets självständighet från Frankrike.

Suezkriget: Stormakterna Frankrike och Storbritanniens försök att tillsammans med Israel även i fortsättningen behärska Suezkanalen som Egypten nationaliserat.

Kriget i Kongo: Belgiens försök (med stöd av främst Storbritannien) att efter Kongos självständighet 1960 ha fortsatt kontroll över landets stora naturrikedomar. Successivt utvecklades konflikten till en konflikt mellan öst och väst.

Nordirland: Militär konflikt mellan Storbritannien och protestanterna å ena sidan och Irländska republikanska armén (IRA) bestående av katoliker å den andra. Konflikten kan ses som en fortsättning på den irländska befrielsekampen från 1900-talet början. IRA kämpade för ett enat Irland och mot styret från London.

Sexdagarskriget: Det av en militär pakt inringade Israel gick till attack och erövrade Sinai, Västbanken och Golanhöjderna.

Oktoberkriget: Egyptens överraskande anfall på Israel som fortfarande ockuperade Sinai.

Vietnamkriget: Till att börja med ett rent kolonialkrig mellan Frankrike och Vietnamesisk befrielseströrelse. Senare krig mellan USA och den USA-stödda sydvietnamesiska regimen och befrielseströrelsen FNL, Nordvietnam, stödda av Kina och Sovjetunionen. Vietnam enades under det kommunistiska Nordvietnam och Laos och Kambodja blev även de kommunistiska.

Kriget Iran-Irak: Irak under Saddam Hussein anfaller Iran efter revolutionen i Iran. Det blev ett långvarigt krig med kanske en miljon döda som slutade med att gränsen bestod.

Singalesiska inbördeskriget: Motsättningar mellan hinduiska tamiler och den buddhistiska singalesiska majoriteten som ledde till öppet krig 1983. Konflikten kan närmast ses som ett resultat av etniska motsättningar.

Kuweitkriget: Iraks ockupation av Kuwait och en USA-ledd koalitions befrielse av Kuwait.

Afghanistankrigen: Efter att kommunister 1978 erövrat makten i Afghanistan uppstod snart militärt motstånd stött av USA. 1979 invaderar Sovjetunionen landet. När Sovjetunionen bröt samman lämnade Sovjetunionen landet, men kriget fortsatte.

Irakkriget: USA, Storbritannien och Spanien invaderar Irak för att störta Saddam Hussein vilket lyckas, men kriget kan inte anses avslutat.

Syrienkriget: Krav på frihet ledde till inbördeskrig som spred sig till Irak.

Detta var ett axplock av 1900-talets krig. Jag skulle kunnat ge fler exempel. Ytterst få av dem kan anses ha religiösa orsaker. Det är vanligen fråga om ideologiska, imperialistiska och koloniala krig.

VAD ÄR VETENSKAP

Är Martin Heideggers bok "Sein und Zeit" vetenskap?

Eller Ludwig Wittgensteins "Tractatus Logico Philosophicus"?

Eller samme Wittgensteins "Filosofiska Undersökningar"?

Eller Bertrand Russells "Principia Mathematica"?

Eller Gottlob Freges "Begriffsschrift"?

Eller Oswald Spenglers "Der Untergang des Abendlandes"?

Eller John Maynard Keynes "The General Theory of Employment, Interest and Money"?

Eller Niels Bohrs atommodell?

Eller Sigmund Freuds Psykoanalys?

Listan med frågetecken kan göras hur lång som helst. Skulle något av ovanstående exempel idag kunna betecknas som vetenskapligt? I dagens Sverige verkar vetenskaplig litteratur kräva en särskild form. Den litterära formen gör framställningen vetenskaplig. Institutioner på universiteten koncentrerar sig mera på formen än på ämnet. Det gör emellertid inte de så kallade forskningsarbetena mer vetenskapliga. Frågetecknen gäller såväl naturvetenskap, humaniora, ekonomisk vetenskap(!?), matematik, religionsvetenskap... Teologin och i stor utsträckning filosofin är helt utdömda som ovetenskapliga annat än av historiskt intresse.

EDITH STEIN

Teresa Benedicta av Korset

I matutinen en morgon läste jag ett brev som Edith Stein skrev till ursulinnunnan Petra Brüning en månad efter Kristallnatten 1938. Där tar Edith Stein upp det ställföreträdande lidandet

När alla judar fick undervisningsförbud i Tyskland 1933 kunde Edith Steins länge närda önskan gå i uppfyllelse, nämligen att bli karmelitsyster. Hon inträdde i karmelitklostret i Köln. Av hennes klosternamn som hon själv valt framgår att hon ansåg sig börja en korsvandring. Redan då insåg hon att ödet för Guds folk redan visade sig. Hon ansåg att de som insåg att det var Kristi kors som visade sig i det historiska skeendet, borde ta korset på sig, bära det. Kristi ställföreträdande lidande är ju en central tanke i kristendomen och att gå

korsets väg med Kristus är alla kristnas väg. När hon skrev brevet hade hon än mer insett vad det innebär att vara förenad med Kristus. Vid årsskiftet 1938-39 flyr hon över gränsen till Holland och blir syster i ett Karmelitkloster där, men arresteras 1942 och transporteras till Auschwitz och mördas i gaskammaren direkt vid ankomsten den 9 augusti.

Detta ställföreträdande lidande fick mig att reflektera över om vi möjligen har det mitt ibland oss idag. Etnoarkeologen Göran Burenhult påstår att folk på till exempel Trobrianderna som han studerat, knappast är sjuka. Inga hjärt- och kärlsjukdomar, ingen cancer, inga psykiska besvär, kvinnor föder barn utan komplikationer, ingen kronisk bronkit, ingen åderförkalkning, stroke, ingen benskörhet, ingen diabetes, ingen reumatism... Kort sagt menar han att vi lever på ett sätt som vi inte är gjorda för, "sitter ihjäl oss" som han uttrycker sig och vi har en kost som är direkt olämplig med tanke på hur evolutionen format oss.

Myndigheterna påstår att vi är friskare än någonsin. Det är ett kortsiktigt påstående. De gigantiska sjukhusen vittnar om något annat. Våra liv är istället livsfientliga. Vi lever så bekvämt att många ådrar sig "välfärdssjukdomar"! Vi blir alltså sjuka av att leva väl!

Vad har detta med Edith Stein och det ställföreträdande lidandet att göra? Cancerfallen ökar, inte bara för att vi nu blir lite äldre än tidigare. Även cancer bland barn, även små barn, ökar. I Sverige får många typ 2 diabetes, men det verkliga bekymret är den epidemiska ökningen av typ 1 diabetes bland små barn och det särskilt i Sverige. Hjärt- och kärlsjukdomar som hjärtinfarkter även i relativt unga år, stroke, senilitet, reumatism... Kan alla dessa sjukdomar hänföras till vår livsstil där vår kost är en viktig del? Ja enligt Göran Burenhult, inte minst med tanke på att dessa sjukdomar i stort sett inte förekommer hos de folk som lever som vi gjorde på stenåldern och vars kost vi är avpassade för.

Här kommer det ställföreträdande lidandet in. De barn och ungdomar, men även äldre personer som drabbas av sjukdomar som dem jag nämnt här ovan lider ställföreträdande för dem som råkar undslippa. Barn som dör i cancer eller drabbas av diabetes får lida, ställföreträdande, för att de flesta skall kunna leva vidare i "välfärdssamhället". Inte minst barnen får alltså bära korset såväl i krig som i fred. Fler och fler av oss får dock dela bördan av korset.

Enligt Markus

När Hieronymus översatte bibeln från hebreiska, arameiska och grekiska till latin valde han inte det vi kallar klassiskt latin, utan folkets latin, det vulgära. Bibeln kom också att kallas Vulgata. Dagens översättningar präglas ofta av ett högtidligt språk. Kan nedan översättningsförslag av inledningen till Markus evangelium sägas gå i Hieronymus fotspår?

Ursprunget till det goda budskapet om Jesus Kristus.

Detta är skrivet hos profeterna:

"Se jag sänder min budbärare inför ditt ansikte

som skall bereda din väg.
En röst hörs skrikande i ödemarken;
ni skall bereda Herrens väg
och göra hans stigar raka.”

Detta hände:

Johannes badade folk i ödemarken
och förkunnade ångerns bad
till frihet från villfarelser,
och villfarelsernas fördrivande.

Hela Judéen och alla Jerusalems invånare gick ut till honom
och de badades av honom i Jordanfloden
bekännande sina villfarelser.

Johannes var klädd i kamelhår
med en gördel av läder runt sitt liv
och han levde på gräshoppor och vildhonung.

Han förkunnade och sade:

Efter mig kommer den som är starkare än mig.
Jag är inte ens värd att böja mig ned
för att knyta upp läderremmarna på hans sandaler.
Jag badar er i vatten,
men han skall bada er i livets heliga ande.

Pater Noster

Dags för en reviderad version

Jag vill inte påstå att bönen Fader Vår som vi återfinner i Matteusevangeliet är felöversatt i våra olika svenska biblar, men man har undvikit att förändra hävdvunna översättningsformer trots att ordens betydelser förändrats. Låt mig peka på några som gör att bönen lätt missförstås. Jag vill även påstå att översättningarna fortfarande är konfessionellt präglade. Låt mig först återge texten i 1917 års översättning och i den nya översättningen av år 2000. De skiljer sig inte särskilt mycket från varandra.

1917:

Fader vår, som är i himmelen
Helgat varde ditt namn
tillkomme ditt rike;
ske din vilja,
såsom i himmelen,
så ock på jorden;
vårt dagliga bröd giv oss idag;
och förlåt oss våra skulder,
såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro;
och inled oss inte i frestelse,
utan fräls oss ifrån ondo.

2000:

Vår fader, du som är i himlen.
Låt ditt namn bli helgat.
Låt ditt rike komma.
Låt din vilja ske,
På jorden såsom i himlen.
Ge oss idag vårt bröd för dagen som kommer.
Och förlåt oss våra skulder,
liksom vi har förlåtit dem som står i skuld till oss.
Och utsätt oss inte för prövning,
Utan rädda oss från det onda.

Vid en jämförelse med den grekiska grundtexten och den latinska översättningen från cirka 400 efter Kristus så slås man av några avvikelser i svenska översättningar. Det är möjligt att Matteus först skrev evangeliet på arameiska, vilket mycket tyder på, men vi har i alla fall inte tillgång till den texten idag så vi får hålla till grekiskan och latinet.

”Fader vår som är i himmelen”. I den grekiska texten står det himlarna liksom i Vulgata. Himlarna refererar säkert till den världsbild som dominerade när evangelierna skrevs. Jorden var centrum och så fanns en rad eoner, himlasfärer. Solen och månen och de fem kända vandringsstjärnorna, det vill säga planeterna Merkurius, Venus, Mars, Jupiter och Saturnus. Totalt alltså sju himlasfärer. Till detta kom fixstjärnorna. I alla dessa himlar är alltså Fadern, i hela världssalltet. Himlarna var och är en lämplig benämning på var Fadern, Gud, är. Himlen, en himmel, verkar referera till en plats och därmed har dualismen gjort sitt intåg i bönen. Gud är i himmelen och vi är på jorden, en dualism som knappast hör hemma i det judiskt präglade Matteusevangeliet.

En rad som exegeterna inte riktigt kommit överens om är bönen om brödet. Frågan är om det rör sig om dagens bröd eller om kommande dag. Jag föreslår nedan översättning, väl medveten om att ”tillräckligt” kan diskuteras.

”Ge oss idag tillräckligt av vårt bröd.”

Nästa två rader kan idag lätt missförstås.

”och förlåt oss våra skulder,
såsom ock vi förlåta dem oss skyldiga äro;”

Ordet ”förlåt” har idag främst en enbart inre själslig betydelse. Vi ber här om förlåtelse för något vi gjort liksom vi förlåter den som gjort oss något illa. Ungefär så uppfattar nog de flesta bönen, men den är långt konkretare än så.

Jag föreslår istället:

”Och ta bort från oss våra skulder,
såsom även vi tagit bort skulderna från dem som stått i skuld till oss.”

Det är inte en andlig skuld eller synd Matteus tar upp utan ytterst konkreta skulder. Det kunde röra sig om ekonomiska skulder (pengar) eller än värre en skuldsättning som lett till det som närmast kan beskrivas som livegenskap. Ett förhållande för mängder av människor och länder idag.

Matteus är det mest judiskt präglade evangeliet. Realismen är påtaglig. Allt kommer från Gud, gott som ont. Detta får betydelse även i nästa rad:

”och inled oss inte i frestelse.”

Även frestelsen, den svåraste frestelsen kommer från Gud. Det är inte en mildare prövning Gud sänder, utan verkliga svåra frestelser.

Den sista raden i bönen kan jag inte se annat än att den bör översättas:

”utan dra bort oss från det värdelösa.”

Hur skulle då en översättning kunna lyda? Kanske så här:

**Vår fader som är i himlarna
Låt ditt namn vara helgat
Låt ditt kungarike komma
Ske din vilja på jorden såsom i himlen
Ge oss idag tillräckligt av vårt bröd
Och ta bort från oss våra skulder,
såsom även vi tagit bort skulderna från dem som stått i skuld till oss
Och inled oss inte i frestelse
Utan dra bort oss från det värdelösa**

